

درخصوص همایش بین المللی بررسی قراردادهای نفتی

تحلیلی بر سیر تحولات قراردادهای بین المللی نفتی در حقوق ایران

مؤلفین: دکتر منوچهر توسلی نائینی

استادیار گروه حقوق دانشگاه اصفهان

ویدا احمدی اردبیلی پور

دانشجوی دکتری رشته حقوق بین الملل عمومی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد

چکیده :

به دلیل اهمیت ویژه نفت که در جایگاه یک منبع حیاتی در تمامی کشورها به شمار می رود ، قراردادهای نفتی نیز از توجه خاص و ارزشمندی برخوردار می باشد. تا آنجائی که بسیاری از قراردادهای نفتی تا حدودی جنبه بین المللی پیدا کرده و تاکنون نیز چندین قرارداد از جمله قراردادهای نفتی در کشور ایران به سبب تحولات سیاسی ، اقتصادی و اجتماعی در سطح جامعه جهانی ، تغییرات و دگرگونی های بسیاری را متحمل شده است. در تفحص و تحقیقات به عمل آمده درخصوص قراردادهای موجود و بررسی جنبه های مهم این قراردادها که حائز اهمیت و مورد مطالعه بوده ، پس از تعمق بسیار نسبت به قدیمی ترین قراردادهای نفتی که در قالب “امتیاز Concession” با دیگر دولتهای صاحب نفت به امضاء رسیده تا قراردادهای جدید نفتی که با عنوان IPC تحت آزمایشات و تحقیقات بسیار قرار گرفته است ، مهم ترین نتیجه آن بوده که

قراردادهای حاصله از این تحولات بی نصیب نمانده و راه تکامل را در پیش گرفته است. نواقص و مشکلات عملی قراردادهای نفتی سابق از یک سو و رشد فزاینده و متحدالشکل قراردادهای نفتی کنونی از سوی دیگر ، موجب تسریع دگرگونی در قراردادهای نفتی شده به گونه ای که گذار از اصلاحات و بازبینی های مستمر ، منسجم و منعطف ، قراردادهای جدید IPC را همگام با نیازهای جدید در حوزه نفت و گاز و سیاستگذاری های بینه سازی ، به منزله ظهور رساننده است.

کلید واژه ها : قراردادهای نفتی ، قرارداد بیع متقابل ، قراردادهای IPC ، مخازن نفتی ، شرکت سرمایه گذار بین المللی ، تولید صیانتی

1. مقدمه

قراردادهای نفتی ایران از جمله استراتژیک ترین اسناد اقتصادی - حقوقی کشور به شمار می رود که در تدوین ، نگارش و اقدامات اجرایی آن از جمله ویژگی های امنیت ملی و منافع کلان کشور بهره کافی برده اند.¹ بطور کلی ، تمامی قراردادهای نفتی در ایران در دو قالب اصلی طبقه بندی و مشخص شده اند. قالب اول با عنوان قراردادهای مشارکت در تولید² تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران منعقد و اجرا می گردید. قالب دیگر قراردادها ، بعد از انقلاب شکوهمند اسلامی و متعاقباً پس از تشکیل وزارت نفت با اهداف حفظ ، توسعه و بهره برداری از ذخایر مهم نفت و گاز منعقد شده که چنین قراردادهای نفت و گاز بطور عمده در قالب قراردادهای خرید خدمت بصورت پیمانکاری امضاء و اجرا می گردید. که به عنوان نمونه می توان به قراردادهای توسعه میدان نفتی پارس جنوبی که فازهای متعدد آن در قالب قراردادهای بین المللی بیع متقابل تحت اجرا می باشد ، اشاره نمود.

قابل توجه است که خلاف قرارداد مشارکت در تولید که هم اکنون طبق قوانین مصوب داخلی ، انعقاد آن ممنوع می باشد ، قراردادهای خرید خدمت موسوم به پیمانکاری ، طی مباحث متعدد علل اصلی عقد در قالب اینگونه قراردادها و انواع آن را بیان می دارد. منافع و مضرات قراردادی که بیع متقابل نام گرفته و از گونه قراردادهای خرید خدمت می باشد با قراردادهایی از این دسته که تحت عناوین دیگر منعقد می گردد و سپس قراردادهای جدید IPC ، نقاط قوت و ضعف آن و نتیجه کلی از مطالعه تطبیقی و تحولات در قراردادهای نفتی ایران مورد ارزیابی قرار می گیرد.

¹ . زندگی ، رضا ، « جزئیات مدل جدید قراردادهای نفتی ایران اعلام شد » ، روزنامه شرق ، شماره 2448 ، 24 آبان 1394 ، صفحه 1

² . Production Sharing

بررسی دقیق انواع قراردادهای نفتی ایران موجب گردید تا ابتدائاً ابهامات این گونه قراردادهای تا حدودی آشکار گردد و سپس با مقایسه قراردادهای نفتی ایران با دیگر قراردادهای بین المللی از جمله کشور عراق به دلیل رقابت قابل توجه در خاورمیانه و نیز توافقات دوجانبه نفتی در منطقه با حمایت دولت مرکزی عراق و متعاقباً تحلیل حقوقی و فرایند این تفحص را بتوان تا پایان مقاله در خصوص تغییرات و تحولات در خصوص قراردادهای نفتی ایران از جمله قراردادهای IPC و سیر روند تکاملی یا فرسایشی آن در تغییرات حاصله ، اظهارنظری عالمانه و آگاهانه ابراز داشت.³

2. سابقه قراردادهای بین المللی نفتی در ایران

نظر به قراردادهای نفتی در ایران با دیگر شرکتهای بین المللی یا دولتهای سرمایه گذار (تاریخ اولین قرارداد منعقد در 1901 میلادی تا سال 1978) این موضوع را حاکی است که در طول مدت زمان اجرای پروژه ، بهره برداری از منابع نفتی ایران از جانب دولتهای غربی درخصوص مناطق پراکنده و وسیع نفت خیز کشور انجام می گرفت. که متأسفانه مدت زمان اجرای قراردادهای موصوف بسیار طولانی و از منظر دیگر کماکان با طول عمر منابع نفتی مورد بهره برداری در تناسب بود.⁴

پیرو مطالب فوق ، قراردادهای مختلفی در بخش های نفت، گاز و پتروشیمی منعقد می شوند که قراردادهای منعقد با توجه به موضوعات مکتوب در متن ، در ردیف قراردادهای امتیازی ، مشارکت در تولید ، سرمایه گذاری مشترک ، خدماتی و بیع متقابل و غیره که معمولاً با توجه به نوع مقررات حاکم در کشورها و قوانین اساسی آنها و از جانب شرکت های بین المللی سرمایه گذار پذیرفته می شوند ، دسته بندی شده اند:⁵

دسته اول قراردادهای امتیازی بودند که از جمله قدیمی ترین نوع قرارداد به شمار می روند. در این نوع قرارداد ، واگذاری مخزن یا میدان نفتی مشخص توسط دولت میزبان به شرکت خارجی با هدف سرمایه گذاری در عملیات اکتشاف ، توسعه ، بهره برداری و بازاریابی فرآوری نفت و گاز از یکطرف و پرداخت طبق بنیان حق- الارض یا بهره مالکانه افزون بر درصدی از درآمد خالص در قالب مالیات به دولت میزبان از طرف دیگر مورد قبول واقع می شد. پیرو آن ، اعتراضات دولت میزبان درخصوص بی عدالتی ها و عدم رعایت انصاف در تولیدات از طرف شرکتهای بین المللی به مرور موجب تغییرات اندکی در ظاهر چنین قراردادهای و پیرو آن

³ . جعفریه ، احمدرضا ، بررسی تطبیقی قراردادهای بین المللی نفتی ایران با قراردادهای نفتی سایر کشورها ، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق بین الملل ، دانشگاه

آزاد اسلامی - واحد تهران مرکز ، مقدمه

⁴ . جعفریه ، احمدرضا ، همان ، صفحات 13-14

⁵ . ابراهیمی ، محمد رضا ، « جایگاه قرارداد های نفتی در اقتصاد ایران » ، روزنامه حیات نو ، شماره A86607 ، 13 آذر 1386 ، صفحه 1

ساختار جدیدی اما کماکان با مفهوم امتیاز در فضای قراردادهای بین‌المللی وارد بازار نفت و گاز گردید. با این اوصاف، قراردادهای جدید امتیازی با نگاه جدید تقسیم سود مابین طرفین و خصوصیات نرمش‌پذیری با وجود افزایش بهای نفت، تغییراتی را با هدف افزایش منافع میزبان پیش‌بینی نمود. که در این حالت، کشور سرمایه‌پذیر می‌توانست با همکاری شرکت ملی نفت در قراردادهای امتیاز با منفعتی فراوان در خاورمیانه مشارکت فعال داشته است.

دسته دوم شامل نظام‌های قراردادی است که بصورت قالب‌های گوناگون عمل می‌کنند. که بطور عملی متفاوت با نظام‌های امتیازی می‌باشد. در نتیجه بسیاری از نظام‌های قراردادی از جمله قراردادهای مشارکتی که خود به توافقات مشارکت در تولید و موافقت‌نامه‌های مشارکت در سرمایه‌گذاری تقسیم شده‌اند. نمونه‌ای از این پیمان‌نامه‌ها در خصوص توافقات مشارکت در تولید در دهه 1960 مورد استقبال بسیاری از کشورهای سرمایه‌پذیر قرار گرفت. در این نوع قراردادها، نفت و گاز تولید شده میان دولت و شرکت سرمایه‌گذار تقسیم و حقوق مالکانه به دولت تعلق می‌گیرد. در نتیجه با مشارکت دولت میزبان، شرکت ملی نفت در زمینه مدیریت عملیات با شرکت سرمایه‌گذار همکاری می‌نماید.

در خصوص قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری نیز، شرکت سرمایه‌گذار بین‌المللی به پرداخت مالیات و در بعضی موارد به پرداخت بهره مالکانه یا آموزش نیروی متخصص انسانی با مشارکت دولت میزبان متعهد می‌گردد. تا آنجائی که، کشور میزبان و شرکت بین‌المللی در سود و زیان موافقت‌نامه‌های نفتی سهیم می‌گردند. در چنین شرایطی، درصد مشارکت طرفین در توافقات، متفاوت بوده و با این اوصاف دولت در وضعیت شریک در تولید، سهیم می‌شود. بطوریکه سهم دولت افزون بر مالیات، به صورت مستقیم و بطور اختصاصی قسمتی از سهم واقعی تولید در نظر گرفته می‌شود که شرکت نفتی، آن را دریافت می‌نماید. از دیگر موارد نظام‌های قراردادی، قراردادهای خدماتی می‌باشد که از جمله قدیمی‌ترین روابط قراردادی بین اشخاص حقیقی از یک‌جانب و دیگر جوامع بین‌المللی از جانب دیگر محسوب می‌گردند. چنین قراردادهائی شامل قراردادهای صرفاً خدماتی، ریسکی خدمت و در انتها بیع متقابل می‌باشد. در این تقسیم‌بندی، قراردادهای صرفاً خدماتی، فعالیت‌های اکتشافی کاربردی ندارند. با این اوصاف که تماماً در مباحث تولید مورد استفاده قرار گرفته و دستمزد آن نقد و بهای آن کاملاً مقطوع و معین می‌باشد. که البته گاهی با انگیزه افزایش سرمایه‌گذاری خارجی با دریافت خدمات مفیدتر و بهینه‌تر، تعدادی از امتیازات مورد نظر از جمله بخشی از تولید، نیز مشخص می‌گردد.

قسمت دیگر، قراردادهای ریسکی خدمت است که معمولاً در مراحل کشف میادین نفت و گاز، کاربرد فراوان داشته و بصورت ماهیتی نیز شامل روشی است که مباحث مربوط به مالیات و بهره مالکانه کمتر مورد

توجه قرار گرفته شده است. در صورت عدم کشف نفت نیز قرارداد بصورت اتوماتیک کان لم یکن و لغو می گردد. اما با کشف نفت به هر روشی و در هر موقعیتی، تمامی تولیدات متعلق به کشور میزبان شده و شرکت سرمایه گذار صرفاً طبق قرارداد از مبلغی معین در مراحل بازگرداندن سرمایه همراه با بهره و نیز ریسک آن برخوردار خواهد شد یا براساس درآمد حاصله از نفت تولیدی، پس از کسر مالیات سهم خواهد بود.⁶

تا قبل از تصویب برنامه چهارم توسعه، تنها موضوع قراردادهای بین المللی شرکت ملی نفت ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی در بخش نفت و گاز، بکارگیری قراردادهای بیع متقابل بود. بطوریکه در قراردادهای بیع متقابل، شرکت سرمایه گذار بین المللی، تمامی هزینه های سرمایه گذاری خارجی از قبیل اکتشاف، نصب تجهیزات، راه اندازی، توسعه، نوسازی، استفاده از ظرفیت های داخلی و امکانات و توانایی های کشور و نیز انتقال تکنولوژی را برعهده گرفته و پس از راه اندازی پروژه و بهره برداری، آن را به کشور میزبان منتقل و بازگشت مبالغ هزینه شده سرمایه و سود آن از محل درآمد حاصل از فروش نفت یا گاز، مشخصاً در پروژه دریافت می گردد. دلیل طبقه بندی قرارداد بیع متقابل در ردیف قراردادهای خرید خدمت به این دلیل می باشد که بازپرداخت هزینه های سرمایه اصلی و سود آن از جایگاه نفت خام و فرآورده های امکان پذیر است. تا آنجائیکه پرداخت ها به صورت نقدی و غیرنقدی انجام می یابد و چنین قراردادهایی که طبق قوانین مصوب بسیاری از کشورها، هرگونه مالکیت از جانب بخش خصوصی یا خارجی را بر صنعت نفت ایران غیرممکن ساخته، مورد بهره برداری بسیار قرار می گیرد. بطوریکه پس از پایان اجرای عملیات پروژه نفتی، کشور سرمایه پذیر، کنترل عملیات را خود برعهده گرفته و خود مسئولیت تامین هزینه های عملیات جاری را می پذیرد.⁷ با این اوصاف، در قراردادهای بیع متقابل، الزام شرکت سرمایه گذار و استخدام افراد متخصص ایرانی و در کنار آن، آموزش همزمان کارکنان معرفی شده از جانب شرکت ملی نفت ایران برای انتقال دانش تخصصی فنی و انتقال فنی آن پیش بینی شده است. ضمناً، اجرای عملیات پروژه براساس استانداردهای بین المللی صنعت نفت و نیز توسط سرمایه گذار بدین طریق شرط شده است که می بایست کمترین آسیب نسبت به محیط زیست و حقوق بشر در آن منطقه ایجاد گردد. بدین نتیجه که توجه به تولید صیانتی مخازن نفتی نیز از جمله دیگر موارد اعمال نظر در این نوع قراردادهای خرید خدمت در نظر گرفته شده است.⁸

⁶ . نوروزی، محمد، « آشنائی با انواع قراردادهای نفتی »، مطالعات سیاستی نفت و گاز، 1391 واقع در سایت اینترنتی icmstudy.ir، صفحات 1 الی

3

⁷ . همان، صفحه 3

⁸ . ابراهیمی، محمد رضا، همان، صفحه 4

3. ایرادات وارده بر قراردادهای نفتی سابق

اگر بخواهیم این ایرادات وارده را از نگاهی کلی بگذرانیم می توان چنین عنوان کرد که دقیقاً هیچ یک از انواع قراردادهای شرح الذکر ، بطور کامل خوب یا بد نیستند. زیرا که قراردادها تنها موقعیت هائی بودند که در قالب ظرفی برای توافق طرفین در همان زمان در نظر گرفته شده اند. در نتیجه هر کدام از این قراردادها کاملاً منسوخ یا رایج نشده اند. با وجود اینکه به موجب کارائی اجرائی تعدادی از این قراردادها ، در شرایطی مورد استفاده بیشتری قرار گرفتند.⁹ بدین موضوع که اگر بخواهند شرکت های نفتی بین المللی را در خصوص مباحث تولید و جذب سرمایه گذاری خارجی در صنعت نفت محسوب نماید ، می بایست ، کارشناسان نفتی ، قراردادهای بین المللی فاینانس را جزء شرایط بدترین نوع قراردادهای نفتی دانسته که در این روش چه از طریق بهره برداری از میدان های نفتی یا عدم استفاده از این میداین نفتی ، باید سود شرکت بین المللی سرمایه گذار را به هر طریق ممکن پرداخت نماید. با این اوصاف ، چنین شیوه ای نمی تواند در مورد کشور سرمایه پذیر ، مفید و مناسب تلقی گردد. در صورتیکه واقعیت موضوع این می باشد که قراردادهای بین المللی نفتی ، قطعاً و یقیناً سال های سال است که درگیر و دار بیانات ضد و نقیض و معارض به جا مانده است.¹⁰

با تعمق بیشتر در قراردادهای مشارکت در تولید معلوم می شود علیرغم تنها نکته مثبت یعنی مزیت افزایش توانائی های فنی برای کشور میزبان که این نوع قراردادها دارند ، شرکت سرمایه گذار خارجی از تولید و بهره برداری میداین نفتی کشور سرمایه پذیر ، منافع ارزشمندی را در مدت زمان طولانی تحصیل می کند. و با این اوصاف ، چنین قراردادهائی سعی خود را بر آن دارد تا به روز بودن تکنولوژی استخراج و تولید بهینه را به مخازن نفتی منتقل نماید که نتیجه چنین فن آوری ، نصیب دولت سرمایه پذیر و مالک مخازن نفتی خواهد شد. اما قراردادهای مشارکت در تولید ، منابع طرفین قرارداد را بطرز قابل توجهی متأثر از دو پدیده مهم تغییرات غیرقابل پیش بینی بهاء نفت و همچنین میزان تولید خواهد ساخت. زیرا مشخص و مبرهن است که افزایش قیمت بطور قابل ملاحظه ای در نرخ جهانی نفت می تواند گاهی به ضرر دولت مالک میداین نفتی و نیز به منفعت چشمگیری درخصوص شرکت سرمایه گذار خارجی ختم گردد. بدین ترتیب ، به ضرر منافع داخلی مردم آن کشور خواهد شد. زیرا طبق تفسیرات اخیر دیوان بین المللی لاهه ، يك قرارداد مشارکت در تولید تا پایان زمان اجرای عملیات پروژه ، در صورت کشف مخزن بین پنج تا شش سال و در صورتی که به کشف میداین نفتی منجر گردد ، معمولاً بین مدت زمان 25 الی 40 سال و شاید مساوی با عمر آن چاه نفتی دوام یابد. که این نوع منافع صراحتاً در قراردادها قید می گردد. در اصل شرکتهای سرمایه گذار خارجی ، مالک آن بخش از سهم نفت تولیدی متعلق به خود مذکور در قرارداد در طول مدت زمان عملیات پروژه خواهند بود. از

⁹ . نوروزی ، مُجَدِّد ، همان ، صفحه 3

¹⁰ . ابراهیمی ، مُجَدِّدِضَا ، همان ، صفحه 1

جانب دیگر نیز در خصوص گزارش هزینه‌ها طبق نمونه‌های قید شده در مدارک ، امکان بالاترین حساسی ها در اختیار شرکت‌های سرمایه‌گذار خارجی می باشد. چنین که توانائی به زانو در آوردن دولتهای صاحب میادین نفتی را در کلیه امور حساسی را دارند.¹¹

به غیر از مشکلات مطروحه که متخصصین نفتی ایران را به سمت انعقاد اینگونه قراردادهای خرید خدمات رهنمون ساخته است با نگرشی دقیق تر می توان نسبت به نرخهای مشارکت و همکاری برای دولت سرمایه پذیر در قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری در طول دهه 1970 میلادی توجه نمائیم که نرخهای ارائه شده ، بصورت کاملاً افزایشی بوده و گاه بدین دلیل ، قراردادهای خرید خدمت تکنیکی جایگزین شده اند.¹² قراردادهای خرید خدمات نیز با وجود اینکه تا حدودی کاهش دهنده مشکلات شرح الذکر می باشد اما به علت به هم ریختگی های حاصله ، بایدها و نبایدهائی را نیز در مورد طرفین قرارداد اجرا بکنند که از طرف دیگر به سبب تثبیت مسائل مالیاتی در بسیاری از کشورهای غربی ، شرکت‌های بین المللی نفتی مدعی می گردند که از جانب دولت متبوع خود اجازه ندارند ذخایر مکتوب در قراردادهای منعقد خود را در مجموعه دارایی‌های خود در ترازنامه شرکت ثبت و قید بکنند. در ثانی به سبب کوتاه بودن زمان اجرای عملیات مربوط به قراردادهای خرید خدمت پیمانکاری که بطور معمول تا به مرحله تولید رساندن نفت ادامه می یابد ، نمی‌توانند نسبت به رشد و تکامل اندک میادین نفتی ، استفاده لازم را بنمایند. لذا در چنین شرایطی است که شرکت‌های بین المللی نفتی کمتر خواهان انعقاد قراردادهای پیمانکاری همراه با انتقال فن‌آوری بالا در خصوص این نوع میادین می باشند.

همانگونه که در صفحات پیشین نیز به تفصیل گفته شد هرچند که در بسیاری از مکانیزم های قراردادی مذکور، تکنولوژی سخت‌افزاری که افزایش ضریب بازیافت تولید را به دنبال دارد ، منتقل می‌شود ، انتقال تکنولوژی نرم‌افزاری را نیز در تعدادی از قراردادهای نفتی پیش‌بینی می نماید. حال این انتقال فن‌آوریها ، عملاً پس از به تولید رساندن ، بنا به دلیل عدم حضور فیزیکی سرمایه‌گذار خارجی در مرحله بهره‌برداری ، بصورت کاملاً بطئی و کند صورت می‌گیرد که چنین امری نظر به قیاس کشورهای صاحب قابلیت‌های بالا در کلیه امور بهره‌برداری مرتبط با کشورهای فاقد سابقه بهره‌برداری نفتی ، خود نوعی مزیت محسوب می‌گردد.¹³

به همین ترتیب ، در قراردادهای بیع متقابل ، ریسک سرمایه‌گذار بین المللی به دو گروه مشخص و عمده تقسیم می‌شود. اول اینکه در ابتدا عدم دسترسی لازم به تولیدات کافی در خصوص کاهش نفت قابل

¹¹. مبصر ، داریوش ، « کالبدشکافی سرمایه‌گذاری‌های صنعت نفت » ، چاپ اول، انتشارات کویر، تهران 1379. ص 41-40

¹² . همان ، ص 40

¹³ . همان ، ص 41

برداشت در مخزن و نیز نظر به بازپرداخت هزینه های جاری و سپس در مراحل بعد افزایش هزینه های سرمایه ای مورد استفاده پروژه عملیات نفتی از سقف قرارداد ، بنا به دلایل غیر قابل انتساب از جمله پارامترهای ناشناخته میدان نفتی نسبت به مدیریت که با درایت سرمایه گذار صورت می پذیرد ، می باشد. در چنین قراردادهائی ، انگیزه و هدف سرمایه گذار خارجی در صرفه جویی در هزینه ها ، محدود بوده است. بدین دلیل که این نوع صرفه جویی ها برای سرمایه گذاران ، نفعی را ایجاد نمی نماید. مگر در صورتیکه در چنین قراردادهائی ، برنامه ای اتخاذ گردد که با صرفه جویی ارزشمند ، ارزش دقیق مالی پاداش سرمایه گذار خارجی با رعایت تناسب و بدون هیچگونه محدودیتی در تعیین سقف مقدار صرفه جویی ایجاد شده ، افزایش یابد. از منظری دیگر نیز در بیع متقابل ، سرمایه گذار خارجی در خصوصیات استفاده از فناوری ها و سرمایه گذاری های بین المللی انگیزه قابل توجهی ندارد که بصورت طولانی مدت و در طی چندین سال ، به نفع پروژه عمل نماید. اما در مقابل ، به اتمام رسیدن و بهره برداری بالا از پروژه ، بیشترین انگیزه پیمانکار در این نوع قراردادها به شمار می آید. از طرفی دیگر نیز بسیاری از مسیرهای حرکت به سمت انعقاد و اجرای قراردادهای بیع متقابل ، عملاً منتفی یا بخشی از آن انتظارات که شامل انتقال فناوری ، افزایش ضریب بازیافت یا موضوعات تولید صیانتی می شود به طور کامل تحقق پیدا نکرده است. در نتیجه انحصار شکنی قراردادهای بیع متقابل بصورت قابل توجهی ، آغاز و قانونگذار نیز از سالهای ۸۳ در فکر جانشینی قراردادهای دیگر در جایگزینی بیع متقابل بود¹⁴.

4. قراردادهای جدید IPC¹⁵

قراردادهای بین المللی IPC ، يك مدل عملیاتی است که پیرو حفظ و افزایش منافع ملی و توجه و یکی کردن شرایط دو طرف قرارداد ، گسترش بهینه و تولید صیانتی از میداین نفتی را ایجاد می کند.¹⁶ روند کاری قراردادهای موسوم به IPC بدین روش است که مراحل مختلف صنعت نفت از جمله اکتشاف ، توسعه و تولید ، تماماً به صورت کامل ارائه و مشخص می گردد تا شرکتهای بین المللی نفتی در روبرو شدن با این شکل از قرارداد ، هدفی مرتبط با صنعت نفت ایران داشته باشند. در توضیحات دقیق تر مشخص شده که در این نوع قراردادها ، مالکیت مخازن به هیچ وجه و تحت هیچ شرایطی قابل انتقال به طرف مقابل نبوده و حتی قابل

¹⁴. ابراهیمی ، محمد رضا ، همان ، صفحات 1-4

¹⁵ . International Petroleum Contract

¹⁶. زندی ، رضا ، همان ، صفحه 6

واگذاری به دولت ثالث یا شرکتی دیگر نیز نمی باشد. در واقع، سطح تولید صیانتی از مخزن¹⁷، یکی از مهمترین مباحث در قراردادهای IPC به شمار می رود. سرمایه گذاری بین المللی با اهداف انتقال فناوری به داخل کشور، بالاترین افزایش تولید از مخازن، افزایش درصد بازیافت و استفاده بیشتر و مفیدتر از توان سرمایه گذاران داخلی درخصوص مهمترین نیازهای الگوی جدید قراردادی صنعت نفت به شمار می رود.¹⁸

1-4- چگونگی کارایی قراردادهای جدید IPC

برنامه ریزی کاری در مورد قراردادهای جدید IPC در یک مرحله تقریباً با شروع 10 ساله و درخصوص نقشه صنعت نفت و گاز کشور تعریف شده است.¹⁹ چنین طرحی نظر به وضعیت عادی کشور در موقعیت پس از تحریم، ارائه و اگرچه بی عیب نبوده اما سعی و تلاش کارشناسان نفتی بر این موضوع می باشد که بخش عمده خلاءها، مسائل و مشکلات گذشته صنعت نفت را به طرقتی کاهش داده و از منظری دیگر، بتوانند شروع کننده تغییرات و تحولات پایدار و بلندمدت در صنعت نفت و اقتصاد ملی ایران گردند. این الگو، به خاطر توجه به سه مورد قابل انتقال مهم تکنولوژی جدید و تخصصی، همکاری واقعی شرکت های نفتی داخلی در مباحث توسعه ای جدید با شرکت های بین المللی نفتی و ایجاد تناسب با مقررات بین المللی صنعت جهانی نفت و گاز، از ویژگی های خوبی برای کاهش و جبران کاستی ها و مشکلات حاصله برخوردار است. اما در واقع هر موردی که در این ورطه مهم تلقی شده است، نگرش حمایتی بصورت کاملاً کلی و وسیع درخصوص قراردادهای جدید IPC می باشد.²⁰

در همکاری با شرکتهای سرمایه گذار بین المللی و با توجه به این مسئله که شرکت های خارجی در مقابل رزرو مخازن، مزایائی را بر سهامشان می افزایند لازم می گردد که بصورت اتوماتیک، رزرو مخازن را نیز بسیار با اهمیت جلوه دهند. و می بایست چنین توجه داشت که در این موضوع خاص، رزرو مخازن نفتی در مناطقی از ایران به هیچ وجه نباید تفسیر حقوقی مبنی بر این نگرش که دولت ایران، مالکیت مخازن نفتی را به شرکت سرمایه گذار بین المللی منتقل کرده، وجود داشته باشد. زیرا که در تمامی قراردادهای بین المللی نفتی،

¹⁷. از نظر مفاهیم مهندسی مخزن، تولید صیانتی به تولیدی اطلاق می شود که بالاترین تولید را با دو ویژگی داشته باشد. این تولید باید قابل برنامه ریزی برای درآمدت و دارای بازیافت حداکثری از مخازن نفتی باشد. به زبان ساده، در این روش تولیدی تداوم و رشد تولید نفت در سال های آینده مدنظر است؛ روشی که وابسته به پایداری فشار مخازن است. این هدف هم با تزریق به موقع و حجم کافی گاز امکان پذیر خواهد بود.

طهماسبی پور، حمید، «دفع طلا در جاهای سیاه»، روزنامه شهروند، شماره 417، 10 آبان 1393، صفحه 2

¹⁸. آغاز کنفرانس معرفی قراردادهای جدید نفتی ایران، کنفرانس معرفی مدل جدید قراردادهای نفتی ایران IPC با حضور وزیر نفت و میهمانان خارجی در

سالن اجلاس سران، خبرگزاری صدا و سیما، 1394/9/7، صفحه 1

¹⁹. سلطانی، علیرضا، «آغازخیز صنعت نفت»، شبکه اطلاع رسانی نفت و انرژی، 1394/9/17، صفحه 1

²⁰. همان، صفحه 2

تمامی مخازن نفتی ، گازی و هیدروکربونی به کشور و مردم ایران تعلق دارد و به غیر ، هیچگونه شرایط انتقال وجود ندارد.

در نتیجه با مطالعات و بررسی های حاصله و انعقاد و اجرای قراردادهای جدید IPC می توان در عرض کمترین مدت زمان ممکن به سرمایه گذاری بین المللی ۱۵۰ میلیارد دلاری در بخش های بالادستی صنعت نفت در ایران دست یافت که سهم و منفعت سرمایه گذاران بین المللی می بایست در چنین قراردادهایی با توجه به شرایط استمرار در ارائه و فروش نفت و گاز در دنیا ، زیاد باشد²¹.

بدین اوصاف ، در تنظیم و انعقاد این نوع قراردادهای نفتی و نظر به این موضوع ، تعداد قابل توجهی از سرمایه گذاران خارجی تمایل به سرمایه گذاری خارجی در مباحث تولید ، اکتشاف و بهره برداری نفت در مناطق خوب و کم ریسک مناطق نفت خیز جنوب ایران پیدا نموده اند. اما وزارت نفت در این موضوع و با تعیین پاداش قابل توجه و متغیر پیمانکاران و متناسب با پذیرش ریسک شان ، خواستار سرمایه گذاری در تمامی مناطق کشور از جمله کویر مرکزی الی دریای خزر با اولویت هایش در توسعه و تحولات بسیار میداین نفتی مشترک می باشد.²²

حال بنا به دلیل این موضوع که در مدل جدید قراردادهای نفتی IPC ، شرکت های بین المللی نفتی در عرصه خارجی خود به تنهایی و جداگانه نمی توانند وارد فاز اپراتوری و اجرای عملیات پروژه گردند ، معمولاً ، چنین شرکت هایی ، سرمایه خارجی ، دانش جدید فنی ، تکنولوژی مدرن و مدیریت خاص خود را مرتبط با اپراتوری ، اجرا و مشارکت با دیگر شرکتها را به انجام می رسانند و در این اثنی ، ملزم به همکاری با شرکت های داخلی که شرکت ملی نفت برای جلوگیری و ممانعت از هرگونه تضییع حقوق ، صلاحیت آنان را تأیید و نام و مشخصات آنها را در لیست همگان قرار داده ، می گردند.²³

2 4 - مطالعه تطبیقی فی مابین قراردادهای IPC ایران و قراردادهای نفتی

کشور عراق

نظر به تداخل موضوعات مختلف بین المللی به ویژه موقعیت قراردادهای نفتی که با مباحث سیاسی ، اقتصادی و حقوقی نیز برهم آمیخته شده است ، هر دولت سرمایه پذیر یا شرکت سرمایه گذار بین المللی ،

²¹. حسینی ، مهدی ، « مدل ایرانی قراردادهای نفتی و رویکرد برد برد » ، روزنامه دنیای اقتصاد ، شماره 3720 ، 1392/11/21 ، صفحه 2

²². زندی ، رضا ، همان ، صفحه 5

²³. همان ، صفحات 7-11

سعی و اهتمام خود را بر آن داشته که پیرو انعقاد قراردادهای بین‌المللی و تغییر وضعیت حاکم، بیشترین سود را برای خود فراهم نماید. بدین طریق، بسیاری از مسائل سیاسی، تجربیات اسبق، خطرپذیری بالای تولید داخلی، سلب مالکیت، ملی شدن و مصادره یا فسخ تمامی قراردادهای منعقد شده، بررسی زمین‌شناسی از زوایای مختلف، توسعه و فناوری در دیگر جهات، مبحث اقتصادی کشور سرمایه‌پذیر، مشکلات بین‌المللی از قبیل تحریم، شرایط خاص امنیتی مناطق نفتی و غیره شامل مواردی می‌باشد که ویژگی‌های بارز قراردادهای بین‌المللی و نیز تبعات مختلف آن را مشخص می‌سازد.²⁴

نظر به اهمیت نفت کشور عراق و فرصت‌هایی که در آینده صنعت نفت ایران و عراق وجود دارد و نیز توجه به اینکه کشور ایران و عراق در طول مرز مشترک خود دارای 12 میدان نفتی مشترک می‌باشد، تفحص ویژگیهای مشخص میادین مشترک نفتی ایران و عراق و نیز وضعیت کنونی صنعت نفت عراق و برنامه‌های آینده توسعه صنعت نفت در این کشور، به نقاط مثبت همکاری نفتی میان ایران و عراق در شرایط استراتژیک پس‌ابرجام، جلب نظر قرار داده شده است. در اینخصوص می‌توان توافقاتی را با هدف یکپارچه سازی تولید، پیشرفت و بهره‌برداری مشترک منعقد نمود. اما آنچه که بیش از پیش اهمیت عراق را نسبت به سایر کشورهای همسایه، مدنظر قرارداده است، در اختیار داشتن منبع عظیم سوخته‌های فسیلی می‌باشد که پس از کشورهای عربستان سعودی و ایران در میان دارندگان ذخایر هیدروکربنی خاورمیانه در مقام سوم قرار گرفته است. هرچند که تولید و بهره‌برداری نفت در عراق، تغییرات زیادی را به همراه داشته است اما در آینده ذخایر هیدروکربنی برای این کشور، پتانسیلهای فراوانی در عرصه نفت و گاز طبیعی خواهد داشت.²⁵

با این اوصاف، مدل و الگوی قراردادهای جدید نفت ارائه شده IPC با خصوصیات بسیار متفاوت، مهمتر و اصولی‌تر از قراردادهای عراقی که نوعی قرارداد خرید خدمات²⁶ می‌باشد در نظر گرفته شده است. بطوریکه با بررسی دقیق‌تر و جامع‌تر، مشخص شده که نمونه جدید قراردادهای IPC تا حد قابل توجهی از انعطاف‌پذیری و سازگاری مناسب‌تری نسبت به قراردادهای سابق برخوردار می‌باشد. بطوریکه طرفین قرارداد را در موقعیت برد - برد قرار داده است. لذا این نوع قرارداد تا حدودی توانسته است که رابطه مثبت و خوبی را با میزان تولید نفت و درآمد حاصله ایجاد نماید. زیرا هر آنچه که درخصوص بسیاری از شرکت‌های بین‌المللی نفتی و دولت‌های سرمایه‌پذیر در دو طرف قراردادهای نفتی اهمیت بسیار داشته، در ویژگی‌های قرارداد جدید IPC نیز به این موضوع توجه بسیار شده و عایدی و هر چه که تحصیل شده است را دارا می‌باشد. البته با تأکید بر جزئیات دقیق مدل جدید قراردادهای نفتی در ایران از برتری نسبی این الگو در قیاس

²⁴. نوروزی، محمد، همان، صفحات 3 الی 4

²⁵. متین، مهدخت و جعفری، زهرا، « بررسی وضعیت صنعت نفت عراق و پتانسیل‌های همکاری نفتی این کشور با ایران »، معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن، شماره 14760، مورخ اسفند 1394، صفحه 3

²⁶. Service Contract

با قراردادهای موجود در عراق بازگو می‌کند. در اصل، عراق در سال‌های اخیر، قراردادهایی را در جهت گسترش، رشد و توسعه میادین نفتی آن کشور با قابلیت کاربرد در هفت منطقه و در قالب قراردادهای خدمات فنی با طول مدت زمان اجرای ۲۰ ساله و حتی قابل تمدید تا ۲۵ سال با بسیاری از شرکت‌های بین‌المللی نفتی منعقد نموده است. با این اوصاف که در قراردادهای منعقد شده، خدمات فنی را در جهت پیشرفت و توسعه مخازن بزرگ نفتی در جنوب عراق ارائه می‌دهد.²⁷

نکته بعدی در همین موضوع این می‌باشد که سطح قیمت‌های نفت در قراردادهای خارجی نفتی سابقاً بالای ۹۰ دلار بود، اما هم‌اکنون به مرز ۴۵ دلار نیز رسیده است. که بنا به پیش‌بینی بسیاری از کارشناسان مدل قراردادهای جدید IPC، احتمال عدم ایجاد جذابیت لازم در مورد سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی به دلیل قیمت‌های فعلی نفت وجود دارد. که بنا به دلیل قیمت‌های پایین اعلامی، بسیاری از سرمایه‌گذاری‌های خارجی در صنعت نفت و انرژی دنیا متوقف شود. و حال، با کاهش قابل توجه قیمت نفت در جامعه بین‌المللی، کشورهایی مانند ایران که تولید نفت در آنها ارزان‌تر شده است، رقبای زیادی پیدا می‌کنند. به دلیل اینکه در مورد شرکت‌های نفتی، هر آنچه که با اهمیت است، اقتصاد تولید نفت محسوب می‌گردد. در نتیجه وقتی تولید نفت در مخزن‌های نفتی پرهزینه، صرفه اقتصادی هم داشته باشد، شرکت‌های بین‌المللی نفتی درخصوص سرمایه‌گذاری هایشان، آلترناتیوهای زیادی پیدا می‌کنند. و نیز با کاهش قیمت نفت در سطح جهانی، سرمایه‌گذاری‌های نفتی در میادین ارزان قیمت، از جمله در خاورمیانه و ایران جذابیت بیشتری می‌یابد. که احتمالاً با کاهش قیمت‌های نفت تا سال ۲۰۱۶، حدود ۵۰۰ هزار بشکه در روز از تولید نفت شیل کاسته می‌شود. اما هم‌اکنون تعداد بسیار زیادی از شرکت‌های خارجی، با کاهش سرمایه‌گذاری در این حوزه، از سرمایه‌گذاری در تولید نفت شیل به میزان ۱۰ تا ۱۵ میلیارد دلار کاسته خواهد شد. در نتیجه، با کاهش قیمت، سرمایه‌گذاری خارجی در میادین نفتی و پروژه‌های صنعت نفت ایران می‌تواند برای سرمایه‌گذاران خارجی بسیار جذاب تلقی گردد؟؟؟ به علت اینکه صنعت تولید نفت ایران از دیگر میادین نفت، بسیار ارزان‌تر شده است. و با این اوصاف، در وضعیت قیمت‌های پایین نفت، شرایط جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های صنعت نفت ایران مطلوب‌تر و بهتر خواهد شد. به سبب اینکه شرایط پائین قیمت نفت در ایران، می‌تواند به عنوان يك « کاتالیزور » بر جذابیت مدل قراردادهای جدید IPC بیفزاید.²⁸

²⁷. حسینی، مهدی، همان، صفحه 1

²⁸. زندگی، رضا، همان، صفحات 2 الی 3

درخصوص همین موضوع و نظر به آمار منتشر شده مؤسسه « گلدمن ساکس »²⁹ درخصوص کاهش سرمایه‌گذاری های خارجی در صنعت نفت و انرژی کل دنیا این مبحث را مشخص می کند که هزار میلیارد دلار کاهش سرمایه‌گذاری خارجی مقیاس اندکی محسوب نمی گردد. در اصل با کاهش سرمایه‌گذاری ها در مناطقی از جمله تولید نفت شیلی و دیگر صنایع تولید نفت‌هایی گران ، جریان نقدینگی شرکت‌های بزرگ بین المللی نیز تحت فشار قرار گرفته و سرمایه‌گذاری ها پایین آمده است. اما با تعداد بیشمار متقاضیان نفت در جامعه بین المللی اعتقاد بر این می باشد که سرمایه‌گذاری های خارجی در میداین نفتی یک نوع انتقال جغرافیائی گردد و از مناطق تولید نفت‌هایی گران به مناطق تولید نفت‌های ارزان ، مهاجرت قابل توجهی خواهند داشت. در نتیجه سرمایه‌های شرکت‌های بین المللی قابل انتقال به کشورهای نفت‌خیز خاورمیانه ، با لغو تحریم‌ها ، پس از اندک زمانی به ایران خواهند رسید.

البته می بایست این موضوع را نیز توجه نمود که در جامعه بین المللی ، دو الگوی کلی قراردادهای خرید خدمت نفتی وجود دارد. در مورد اول ، به ازای تولید نفت ، وجه پرداخت می گردد که همین مدل نیز خود انواع بسیار دارد؛ مانند قراردادهای بای بک که درصدی از موارد پرداختی را در جایگاه سود به پیمانکار اعطاء می کنند یا قالب دیگر که پرداختی آن در وجه دلار بر بشکه و به ازای تولید هر یک بشکه ، سودی در وجه پیمانکار تعلق می گیرد. مدل مارالذکر به « مدل ریسکی » نام گذاری شده است. با توجه به اینکه ، قراردادهای منعقد در کشورهای عراق و مکزیک ، اکوادور نیز در قالب مدل دوم در نظر گرفته شده اند. بدین روش که با افزایش تولید در هر بشکه ، منفعتی نیز به همان میزان به پیمانکار پرداخت می گردد. البته این نکته نیز حائز اهمیت می باشد که در الگوی قراردادهای خارجی IPC برخلاف قراردادهای عراق در قسمتهای مختلف ، انعطاف‌هایی نیز ایجاد نموده اند. بدین صورت که در این قراردادها به جای ارائه يك عدد ثابت در طول دوره اجرای قرارداد منعقد به پیمانکار ، انعطاف بسیاری را در زمان‌های مختلف که وضعیتهای سیاسی - اقتصادی کشور ایران تغییر می کند با هدف جلب منفعت طرفین قرارداد و تشکیل جلسات تجدیدنظر در اینخصوص ، نشان خواهند داد.³⁰

از منظری دیگر نیز نسبت به قراردادهای منعقد در کشور عراق، این موضوع مدنظر می باشد که با اخذ تصمیم و درخصوص اجرا بطور حتم نیازمند تأیید وزارت نفت عراق خواهند بود. که در این صورت مکانیزم اخذ این تصمیم آنچنان کند و پیچیده می باشد که عملاً روند اقتصاد آن ، از بین رفته تلقی و شرکت‌های بین

²⁹. Goldman Sachs Bank USA offers a wide range of solutions to help our clients meet their financial goals. We seek to provide the highest level of customer service and support in everything we do, <http://www.goldmansachs.com/what-we-do/investing-and-lending/banking/>

³⁰. زندگی ، رضا ، همان ، صفحات 3 الی 5

المللی نیز با معضلات بسیار روبرو می شوند. اما در قیاس آن با قراردادهای خارجی IPC تلاش بر این شده که با برنامه ریزی در مسیری و در مرحله اجرای عملیات، تمامی امور بسیار راحت و آسان در نظر گرفته شود. با توجه به اینکه کندی امور اداری در کشور ایران در اخذ تصمیمها و پیشبرد کارها تا حد قابل ملاحظه ای زمان بر بوده است اما سعی بر کاهش شانس ایجاد این پیچیدگیها می باشد. بطوریکه تعداد تأییدیهها را به موارد مهمی محدود نموده که بتوان شفافیت کاری را در پروژه ها و در تمامی موارد از جمله مسائل مالی به شدت افزایش دهیم. که این خود موقعیت ایجاد فساد و دیگر مسائل را تا حد قابل مقیاسی، کم می کند.³¹

اما با جمع بندی در این خصوص، اگر چنانچه شرکت های بین المللی نفتی در مناطقی که دارای مخازن عظیم نفت می باشند مانند اکثر کشورهای شناخته شده عضو اوپک، بخواهند قرارداد نفتی را منعقد نمایند بدیهی است که بطور طبیعی قرارداد های امتیازی را بعنوان چارچوب مناسب با منافع خود برای عقد قرارداد ارجحیت می دهند که متقابلاً به دلیل وجود میزان بالای خطرپذیری در فعالیتهای اکتشاف، کشورهای میزبان نیز در جای خود قراردادهای خدمات خطرپذیر را ترجیح می دهند.³²

3 4 - ایرادات وارده به قراردادهای جدید IPC

در بررسی کلی، قراردادهای IPC بخش مهمی از کاستیهای نسل سوم قراردادهای بیع متقابل را با نقاط قوت خود از قبیل جامعیت، یکپارچگی و وابستگی مراحل مختلف عملیات نفتی شامل عملیات اکتشاف، توسعه و تولید، طولانی تر بودن مدت زمان اجرای قرارداد و قلمرو خدمات از جمله عملیات اکتشاف، توسعه، تولید و در انتها عملیات نگهداشت ظرفیت تولید و ارتقا و بهبود بازیافت نفت جهت هم راستایی منافع طرفین قرارداد در بهره‌وری عملیات نفتی به طرز قابل توجهی پوشش داده است. از نگاهی دیگر نیز، تحولات برنامه توسعه و هزینه های جاری درخصوص اجرای عملیات سیر روند تکاملی قراردادها، فازهای مختلف که در برگرفته رفتار میدین نفتی و سایر الزامات اجرایی پروژه در طول اجرای عملیات توسعه، که در جایگاه تغییر می باشند مورد تجدیدنظر و اصلاح برنامه توسعه قرار خواهد گرفت.

اما علیرغم این موضوع، کلیات مدل قراردادهای جدید IPC به غیر از اینکه گزارش جامعی از کاستیهای نسل سوم بیع متقابل را آشکار نساخته اند بلکه نسبت به برخی از نکات مهم در این قراردادها نیز غفلت شده است. بنا به فرض، در پانلهای سمینار ۱۳۹۲، مصادیق هزینه های قانونی ایران مشخص نشده و نیز اینکه آیا رویه قرارداد بیع متقابل که پرداخت مالیات از جانب سرمایه گذار در قرارداد موصوف، صوری بوده

³¹. همان، صفحه 11

³². مبصر، داریوش، همان، صفحه 39.

یا خیر یا مالیات بر درآمد آن مانند دیگر قراردادهای نفتی در جایگاه واقعی آن قابل پرداخت می باشد؟ در الگوی جدید قراردادهای نفتی با تعیین دستمزد به ازای هر بشکه³³ باعث گردیده است که این مدل قرارداد بین خدماتی و مشارکت در تولید با ابهامات بسیار روبرو گردد. الگوی قراردادهای بیع متقابل، خدماتی بود اما قراردادهای IPC، صرف خدماتی نیز نمی باشد. در واقع، تعدیلی در مشارکت در تولید ایجاد شده است. حال با پذیرش این موضوع، برخی از نقدهای وارد به قراردادهای مشارکت در تولید، به مدل جدید قراردادهای نفتی نیز وارد است. ضمناً، ایراداتی نیز در مورد سهم بادآورده شرکت های بین المللی نسبت به موضوع دستمزد به ازای هر بشکه وارد است. و ایراد دیگر اینکه آیا امکان پذیر است که مخزن نفتی بر عهده شرکت خارجی قرار داده شده باشد که چنین موضوعی در قراردادهای نفتی لحاظ شود؟³⁴

5. مباشرت دولت در قراردادهای بین المللی نفتی

شرایط خاص اجرای قراردادهای جدید IPC بدین صورت است که کمیته مشترك مدیریتی (ناظر بر انجام امور قراردادها)، متشکل از نمایندگان مساوی پیمانکار و کارفرما و اخذ اتفاق آراء در تصمیمات، تشکیل خواهد شد. این کمیته درخصوص این موضوع که برای رشد و توسعه يك میدان نفتی چند چاه می بایست ایجاد بکنند، یا برآورد بازار چگونه است یا اینکه وضعیت حفاری و قیمت دکل چگونه باید باشد، برنامه و بودجه سالانه قرارداد را بررسی و تأیید می کند که هر سال از سوی این کمیته پرونده ها بررسی و برای آن بودجه خاص تصویب می شود. ضمن اینکه برنامه های تولیدی هم طبق آخرین واقعیت های میدانی نفتی و وضعیت بازار مصوب خواهد شد. در نتیجه اگر در برنامه یا هدفی خواهان رساندن آسیبی به میدان نفتی باشند، این اجازه به سرمایه گذار داده نخواهد شد که به هر میزان یا تحت هر شرایطی نفت تولید نماید. و اگر نیز پیمانکار برنامه های بلندمدت پنج الی 20 ساله داشته باشد، هر سال برنامه آن توسط کمیته موصوف و منطبق با واقعیت ها بررسی و تأیید می گردد³⁵ در کل این موضوع، تصمیمات و مباحث سیاسی بر آرای کمیته مشترك تأثیری نداشته و در صورت کاهش تولید مخازن نفتی به لحاظ تکنیکی، می بایست به طور طبیعی تصمیم گیری شود. اما اگر غیر از مشکلات فنی، تحت شرایطی دولت نیز تصمیم به کاهش تولید نفت بگیرد با رعایت اولویت ابتدائاً مخازن نفتی که سرمایه گذاری بین المللی در آن صورت نگرفته و در کنار

³³. Fee per barrel

³⁴. کهن هوش نژاد، روح الله، قراردادهای IPC؛ لزوم نقد تخصصی منصفانه و عدم تعرض به شخصیت های علمی و دلسوز، مطالعات سیاستی نفت و گاز

، 1394/11/7، واقع در سایت اینترنتی <http://icmstudy.ir>، صفحات 5-2

³⁵. زندی، رضا، همان، صفحه 11

کاهش تولید نفت میادین نفتی به صورت دستوری و مشخص ، پیش‌بینی هایی نیز در مورد جبران زیان آن از جانب دولت معلوم می‌گردد.³⁶

6. تحولات اخیر در کشور ایران و جامعه جهانی و تأثیر آن بر قراردادهای بین‌المللی

نفتی

حال پس از مزی چندین سال ، وضعیتها به مرور دگرگون و قدرت‌های اقتصادی موجود در آب و خاک کشور ایران اعم از گستردگی و توسعه کشور به همراه منابع وسیع و مردمان فرهیخته ، پتانسیل‌های منحصر به فردی که برای رشد و توسعه ایجاد شده است ، غیرقابل‌انکار می‌باشد. در حال حاضر موقعیتهای جهانی بسیار متفاوت گردیده و توسعه و مبادلات اقتصادی بین‌المللی در قیاس با تعاملات سیاسی بین کشورها قرار گرفته است. در این بستر ، پتانسیل‌های اقتصادی ایران می‌تواند با تغییرات حاصله در آن و افزایش اهمیت آن در خاورمیانه ، تأثیر فراوانی در تحولات و جلب توجه کشورهای غربی را ایجاد بکند.

بنابراین شرایط موجود در کشور اقتضا می‌کند که همزمان با گسترش تعاملات با کشورهای غربی ، نسبت به روابط کشور ایران با دیگر همسایگان هوشیاری و روندی متفاوت برای تعامل با آنان پیاده کنیم. با این اوصاف ، با حرکت رو به رشد ایران توسط قراردادهای بین‌المللی نفتی می‌بایست سعی مان بر آن باشد که درك مشترکی از شرایط جدید تحصیل نمائیم. اما موضوع با اهمیت‌تر ، آن می‌باشد که آگاه باشیم که چگونه و به چه طریقی ، می‌توان از محوریت فعالیت‌های اقتصادی در تنظیم قراردادهای بین‌المللی نفتی در جهت تامین منافع ملی بهره‌بریم. البته به عبارتی می‌بایست از این فرصت طلائی در جهت ساماندهی ساختار اقتصادی کشور ایران استفاده کنیم تا بطور همزمان با حل مسائل بین‌المللی کشور ، برنامه‌های خاص برای رشد فعالیت‌های اقتصادی در ایران داشته باشیم. ضمن اینکه بسیار قابل اهمیت است که بدانیم چگونه و از کجا سرمایه‌گذاران خارجی را در منطقه ، انتخاب و با آنها همکاری نمائیم. و بدین ترتیب ، زمینه انعقاد قراردادهای بین‌المللی نفتی را با آنان ایجاد نمائیم. البته در این اثنا ، کشورهایی از بازگشت ایران به عرصه بین‌الملل ، نگران و مشوش می‌شوند. اما در صورتیکه می‌بایست آگاه باشند که با رشد و توسعه ایران در صحنه جهانی ، امکانات رو به رشدی نیز در اختیار کشورهای اطراف قرار خواهد گرفت که می‌توانند بدین طریق به گستردگی و تکامل آن کشورها نیز کمک نمایند. بنابراین باید روابط با دیگر کشورها ، براساس تعامل دوستانه برقرار شود تا دیگر کشورها بجای نگرانی و تشویش ، از رشد و توسعه ایران خرسند باشند.³⁷

³⁶ همان ، صفحه 8

³⁷ . بحکیش ، محمد مهدی ، « نفت و رابطه ایران و عربستان » ، روزنامه دنیای اقتصاد ، شماره ۳۳۸۰ ، ۱۳۹۳/۱۰/۸ ، صفحات ۴-۲

7. نتیجه گیری:

از نگاه کلی ، هیچگونه قرارداد نفتی به خودی خود ، خوب یا بد تلقی نمی شود. زیرا معمولاً هر نوع قرارداد نفتی صرفاً نشانگر ساختار و ظرفی می باشد که با هدف تقسیم منافع طرفین که از همکاری و مشارکت حاصله بدست می آید. در نتیجه قراردادهای نفتی محصول عوامل مختلف می باشد و شرکت های بین المللی نفتی و کشورهای سرمایه پذیر نظر به شرایط حاکم و بدون توجه به معنای بهترین نوع انتخاب ، یکی از انواع متفاوت قراردادهای را انتخاب و آن را منعقد می کنند.

عوامل متعدد دخیل در نوع قرارداد عبارتند از اینکه دولت صاحب نفت از چه مسائل سیاسی اقتصادی در عرصه روابط بین الملل برخوردار بوده و قوانین داخلی کشور میزبان که اشکال خاصی از قراردادهای را ممکن و ناممکن می نمایند. علاوه بر عوامل مؤثر که در چگونگی عقد يك قرارداد بین المللی نفتی نقش تعیین کننده ای دارد ، به کرات نیز اشاره شده که ساختار نظام حقوق داخلی کشور ایران نقش مؤثری در نحوه ارائه و انعقاد قرارداد ایفا می کند. هر آنچه که قراردادهای جدید IPC را برای طرفین رضایت بخش تر می کند به نرخ های مورد توافق و انعطاف پذیری آن در زمان مذاکرات و انعقاد آن بستگی دارد. البته همانگونه که سابقاً نیز گفتیم هیچ قراردادی را نمی توان فقط به دلیل نوع ، چارچوب یا مبالغ آن خوب یا بد دانست.

در جمع بندی این مقاله می توان اظهار داشت نظام حقوقی صحیح حاکم و ایجاد زمینه های نظارت قانونی برای حفظ ، رشد و توسعه سالم منابع نفتی در برقراری نقل و امنیت سرمایه در داخل کشور سرمایه پذیر می تواند تأثیر مشخص و هدفمندی بر انتخاب بهترین قرارداد و چگونگی قید شروط مناسب و بهینه در متن قراردادهای جدید IPC داشته باشد. هر يك از قراردادهای مذکور در مقاله دارای نقاط قوت و ضعف در شرایط خاص خود بوده که البته گاهی با عدم توجه یا حتی خلاف آن ، تلاش فراوان برای رسیدن به يك هدف ، احتمال دارد که امکان انعقاد قراردادی را کاهش یا تحت وضعیتی آن را افزایش دهد. بدین ترتیب ، نرخ های مورد توافق در قراردادهای نفتی IPC که متأثر از مؤلفه های واقعی از جمله شرایط بازار جهانی نفت ، انتظارات متقاضیان نسبت به آن و نیز نرخ های خطرپذیری اکتشاف و تولید و تجارت می باشد شامل مبلغ توافقی در قرارداد محسوب می گردد.

در حال حاضر و بنا به این دلایل مطروحه در متن مقاله و نیز ایجاد شرایطی همچون عضویت دولتها در کنوانسیون های پذیرفته شده جهانی چه در زمینه سیاسی و چه اقتصادی یا تجارتي حتی مشارکت و حضور فعال در سطح پیمان نامه های منطقه ای ، می تواند در بکارگیری و اعمال بهینه قراردادهای نفتی IPC به

دلیل اعتبار یافتن چنین قراردادی در سطح بین‌المللی و نیز با منفعت دولت میزبان اقداماتی شایسته نماید. در واقع، این مطلب مهم در نهایت به نفع مردم کشور ایران می‌باشد که در بردارنده منافع ملی و به نتیجه رسیدن معنای اصلی رشد، توسعه اقتصادی و رفاه عامه مردم ایران که حقیقتاً، تحقق و رسیدن به اهداف اصلی قانون اساسی است، در نظر گرفته می‌شود.

فهرست منابع:

1. ایرانیان، پدارم، «مدل جدید قراردادهای نفتی ایده‌آل ما نیست»، روزنامه عصر ایرانیان، کد خبر: ۹۱۴۲، ۹۴/۹/۷
2. ابراهیمی، محمدرضا، «جایگاه قرارداد های نفتی در اقتصاد ایران»، روزنامه حیات نو، شماره A86607، 13 آذر 1386
3. بهکیش، محمد مهدی، «نفت و رابطه ایران و عربستان»، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۳۳۸۰، 1393/10/8
4. جعفریه، احمد رضا، «بررسی تطبیقی قراردادهای بین‌المللی نفتی ایران با قراردادهای نفتی سایر کشورها»، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکز
5. حسینی، مهدی، «مدل ایرانی قراردادهای نفتی و رویکرد برد برد»، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره 3720، 1392/11/21
6. زندی، رضا، «جزئیات مدل جدید قراردادهای نفتی ایران اعلام شد»، روزنامه شرق، شماره 2448، 24 آبان 1394
7. سلطانی، علیرضا، «آغازخیز صنعت نفت»، شبکه اطلاع رسانی نفت و انرژی، 1394/9/17
8. طهماسبی پور، حمید، «دفن طلا در چاههای سیاه»، شهروند افست مخازن نفتی و کم توجهی به تولید صیانتی را بررسی می‌کند، روزنامه شهروند، شماره 417، 10 آبان 1393
9. کهن هوش نژاد، روح الله، «قراردادهای IPC؛ لزوم نقد تخصصی منصفانه و عدم تعرض به شخصیت‌های علمی و دلسوز، مطالعات سیاستی نفت و گاز»، 1394/11/7، واقع در سایت اینترنتی <http://icmstudy.ir>
10. مبصر، داریوش، «کالبدشکافی سرمایه‌گذاری های صنعت نفت»، چاپ اول، انتشارات کویر، تهران 1379.
11. متین، مهدخت و جعفری، زهرا، «بررسی وضعیت صنعت نفت عراق و پتانسیل های همکاری نفتی این کشور با ایران»، معاونت پژوهش های زیربنایی و امور تولیدی، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن، شماره 14760، مورخ اسفند 1394
12. نوروزی، محمد، «آشنائی با انواع قراردادهای نفتی»، مطالعات سیاستی نفت و گاز، 1391 واقع در سایت اینترنتی icmstudy.ir
13. نوروزی، محمد، «دیدگاه دکتر مسعود درخشان درباره قراردادهای آی.پی.سی (IPC)»، مطالعات سیاستی نفت و گاز، 1394/11/2، واقع در سایت اینترنتی <http://icmstudy.ir>

14. آغاز کنفرانس معرفی قراردادهای جدید نفتی ایران ، کنفرانس معرفی مدل جدید قراردادهای نفتی ایران IPC با حضور وزیر نفت و میهمانان خارجی در سالن اجلاس سران ، خبرگزاری صدا و سیما ، 1394/9/7

15. آغاز خیز صنعت نفت « معرفی مدل اولیه قراردادهای نفتی جدید ایران » ، روزنامه دنیای اقتصاد ، شماره ۳۱۴۴ ، 1392/12/5

16. <http://icmstudy.ir>

17. <http://www.goldmansachs.com/what-we-do/investing-and-lending/banking/>

18. <http://www.donya-eeqtasad.com/news/850127/#ixzz3tk43ffNw>

19. <http://www.donya-e-eqtasad.com/news/787465/#ixzz3tOIXfkaN>

20. <http://www.asre-iranian.ir/fa/news/9142/>